

біотехнологій ім. С.З. Гжицького, Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва, Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка, «Аграрний вісник Причорномор'я», *збірники наукових праць* Уманського національного університету садівництва, Вінницького національного аграрного університету.

Отже, аналіз джерельної бази РЖ «Агропромисловий комплекс України» показав, що за два останні роки реферуванню підлягало 56% періодичних журналів (за кількістю), 25% – продовжуваних та 19% – книг. Така закономірність пояснюється кризовими явищами в Україні, які внесли зміни в доставляння обов'язкового примірника малотиражних видань, що мають високу вартість, а також це небажання видавця безкоштовно надсилати їх одержувачам. Надходження ж обов'язкового безоплатного примірника від державних видавничих структур можна вважати задовільним.

Джерела та література

1. *Зайченко Н. Я.* Періодичні та продовжувані видання у реферативних ресурсах НБУВ / Н. Я. Зайченко // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність : Проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 16–18 травня 2006 р. – К., 2006. – С. 113–114.
2. *Поплавська С. Х.* Реферативний журнал «Агропромисловий комплекс України» – Національний галузевий ресурс / С. Х. Поплавська, О. В. Каргіна // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2010. – № 3. – С. 43–53.

ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ПРИМІРНИК: СВІТОВИЙ ДОСВІД І НАШ

Коломієць Н.Д.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Обов'язковий примірник вже на протязі багатьох століть є основним видом комплектування національних та спеціалізованих бібліотек світу.

Обов'язковий примірник – це примірник документа (безкоштовний чи коштовний), який надсилається відповідним державним бібліотекам згідно з правовичним законодавством.

Історія виникнення обов'язкового примірника дуже давня. Прообразом його можна вважати наказ Птолемея III у IV ст. до н. е. відбирати книги для фондів найбільшої тогочасної книгозбірні – Олександрійської бібліотеки. Першим законом про обов'язковий примірник є Королівський ордонанс 1537 р. (що отримав назву «Монпельєрський едикт») французького короля Франциска I. Відповідно до цього документу було заборонено продаж книг, примірники котрих не були доставлені до бібліотеки королівського замку. Поступово така практика розповсюдилася і в інших країнах світу.

Так, у Франції до 1789 р. обов'язковий примірник надходив до бібліотеки французьких королів, з 1789 р. – до Французької національної бібліотеки. З 1992 р. до складу обов'язкового примірника були включені всі види документів незалежно від носія.

У Бельгії відповідно до прийнятого в 1966 р. закону як мінімум один примірник будь-якого видання повинен передаватися в Королівську бібліотеку.

У Німеччині добровільне відсилення примірника в Німецьку національну бібліотеку в Лейпцигу існувало з 1912 р., а з 1935 р. відсилення примірника проводиться в обов'язковому порядку. Крім того, відповідно до земельного законодавства, необхідно відіслати один примірник у головну бібліотеку кожної федеральної землі.

У Швейцарії надходження обов'язкового примірника не регулюється законом, однак Швейцарська національна бібліотека має домовленості про передавання примірника з багатьма видавництвами в країні.

Обов'язковий примірник у США є складовою частиною законодавства про авторське право. Офіс авторського права входить до структури Бібліотеки Конгресу, яка повинна одержувати 2 ОП. Закон передбачає добровільне надавання обов'язкового примірника. У разі затримки надходження ОП (більше 3-х місяців) або навмисного ігнорування Закону стягується штраф. В окремих випадках Бібліотека може звертатися до суду.

В усьому світі відповідальними за виконання законів про ОП є видавці, в США ця відповідальність покладається ще і на авторів, а у Франції – на типографії.

Основні напрямки законодавства про ОП в окремих країнах розробляються під егідою ІФЛА / ЮНЕСКО. У 1981 р. ЮНЕСКО опублікувала підготовлене доктором Джин Ланн (Канада) «Керівництво по законодавству про обов'язковий примірник» як приблизну модель законодавства про ОП та основу для національного бібліографічного обліку в державах-членах ЮНЕСКО.

У 2000 р., з огляду на подальше розширення видової структури документного потоку і правозастосовчу практику національних бібліотек до області законодавства про ОП, доктор Жюль Ларів'єр (директор бібліотеки Університету Оттави, Канада) підготував повністю перероблене і доповнене видання «Керівництва ...», який був перекладений на російську мову в 2002 р.

У Європі з 28 країн, що входять в Європейський Союз, закону про ОП немає тільки на Кіпрі і в Нідерландах.

У Російській імперії систему обов'язкового примірника було започатковано Указом Імператриці Катерини II в 1783 р. Але на той час жодна бібліотека, що знаходилася на українських землях, котрі перебували в складі імперії, не була одержувачем обов'язкового примірника. Один екземпляр кожної виданої в країні книги передавався лише до Бібліотеки Петербурзької Академії наук.

Сьогодні в Україні система обов'язкового примірника регламентується Законом України «Про бібліотеку і бібліотечну справу» (1995 р., зі змінами і доповненнями 2000, 2009, 2014 рр.), який закріплює за національними та державними бібліотеками право на одержання обов'язкового безоплатного примірника документів (ст. 7, 8), Законом України «Про обов'язковий примірник документів» (1999 р.), Постановою Кабінету Міністрів України (2002 р., зі змінами 2003–2014 рр.) «Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів», Законом України «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів щодо доставляння обов'язкового безоплатного примірника документів» (2012 р.).

Комплектування фонду ННСГБ НААН обов'язковим примірником сільськогосподарської та лісотехнічної літератури здійснюється згідно вищеназваних законів. Як спеціальна наукова установа бібліотека відбулась відповідно до п. 2 постанови РНК УСРР № 154 від 22 травня 1933 р. «Про організацію Всеукраїнської Академії сільськогосподарських наук». Право на одержання обов'язкового примірника вперше було надано бібліотеці 21 березня 1934 р. Постановою ВУЦВК та РНК «Про доставку головним книгосховищам видань, які виходять на території УСРР», згідно з якою профільний комплект обов'язкового примірника серед інших бібліотек одержала Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека ВАСГН (м. Харків). Після закінчення Великої Вітчизняної війни бібліотеці було надано право одержання обов'язкового повного союзного примірника творів друку, оскільки фонди значно постраждали внаслідок воєнного лихоліття. Однак згодом дирекція змушена була відмовитися від одержання обов'язкового примірника через недостатність кадрових і матеріальних ресурсів. З 1953 р. бібліотека отримала право систематично поповнювати свої фонди авторефератами дисертацій сільськогосподарської тематики.

Після переїзду до Києва бібліотека користувалася платним обов'язковим примірником, що надходив із ЦКНБ (м. Москва), але це був так званий «відсів» обов'язкового примірника видань. Було розроблено координаційні тематичні плани комплектування найбільших бібліотек Києва, за якими бібліотека одержувала значну частину союзних відомчих видань сільськогосподарської тематики.

Важливим моментом щодо поповнення галузевою інформацією фондів ЦНСГБ стало рішення Колегії Держкомвидаву УРСР «Про республіканські міжвідомчі тематичні наукові, науково-технічні і науково-методичні збірки» від 13 серпня 1973 р. Існуюча мережа науково-дослідних установ республіки, і особливо аграрного профілю, активно почала поповнювати новітніми виданнями фонди ЦНСГБ. Статус бібліотеки-депозитарію ЦНСГБ отримала у 29 жовтня 1975 р. згідно розпорядження Ради Міністрів УРСР № 830-Р.

З набуттям незалежності України, у зв'язку з ліквідацією колишньої системи книгозабезпечення та фінансовими негараздами було зроблено кілька спроб поновлення права одержання обов'язкового примірника. Завдання і функції бібліотеки змінилися, вона стала головним координаційним, науково-дослідницьким, бібліотечно-інформаційним і методичним центром мережі сільськогосподарських бібліотек.

Прийнято низку директивних документів щодо одержання видань НДУ мережі: спільний наказ Міністерства аграрної політики України та Української академії аграрних наук від 01.07.2002 р. за № 178/45, постанови Президії УААН від 26.04.2002 р., Бюро Президії УААН від 21.11.2002 р, та розпорядження Міністерства аграрної політики України від 10.03.2004 р.

Одержання обов'язкового безоплатного примірника видань є

найпріоритетнішим і найстабільнішим джерелом комплектування ННСГБ НААН в умовах дефіциту коштів на придбання документів.

У 2015 р. обов'язковий примірник становив 1686 екземплярів книг, що становило 34,85% від усіх надходжень у фонд ННСГБ НААН. У 2016 р. ОП становив 1618 книг та 516 примірників періодичних видань, що становить 20,7% вхідного потоку документів. Установи мережі НААН у 2016 р. надіслали 942 екземпляри або 44% від загальної кількості надходжень ОП до фонду ННСГБ НААН.

Отже, до фонду ННСГБ НААН у 2016 р. обов'язковий примірник (ОП) надсилають 44,1% від мережі установ НААН, 19,4% надсилають видавництва («Аграрна наука», ДПРПВ «Преса», ДП «УкрЦВТ», ІВО «Медицина України», НВП «Наукова думка», поліграфцентр «Ліра», ПВКФ «Технодрук» та ін.), 8,34% – редакції журналів, 26,66% – видавці (ППП Лисенко М.М., Тринько Р., Бондаренко М.О., ФОП Грінь Д.С., ФОП Рогальська І.О. та ін.), з інших установ 32 екз. або 1,5% (Книжкова палата, Держкомстат, УКрНТІ, Національна академія статистики та ін.). У поточному році як ОП також надійшло 10 дисертацій, 575 авторефератів і 742 звіти від установ мережі НААН.

Багаторічний досвід отримання обов'язкового примірника в цілому позитивно вплинув на систему комплектування фондів ННСГБ НААН сільськогосподарською літературою.

ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ СУМСЬКОГО НАУ

Комликова Г.І.

Сумський національний аграрний університет (м. Суми)

Стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій, який зробив можливим вільний доступ до інформації, змусив книгозбірні шукати шляхи адаптації інформаційно-бібліотечного сервісу до запитів користувачів, що все частіше надають перевагу електронному документу над традиційним та й шукають його, у першу чергу, в Інтернеті. Бібліотеки, підлаштовуючись до загальноцивілізаційних змін та вимог своїх користувачів, вже розпочали роботу над формуванням власних електронних колекцій та довідково-пошукових апаратів до них.

Першими до цього взялися освітянські бібліотеки, адже для вищого навчального закладу є ціла низка проблем, які може вирішити лише наявність у бібліотеці електронних колекцій, що можуть бути доступними у віддаленому режимі. І це не тільки вирішення проблеми приміщення для зберігання традиційних фондів та збереження цінних і рідкісних видань, не тільки інструмент підвищення якості дистанційного навчання й вирішення проблеми забезпеченості навчальними виданнями, а ще й важливий напрямок у створенні позитивного іміджу бібліотеки та ВНЗ у цілому.